

jezésekkel közvetíthetők, segítik a márkanév vonzóvá, személyessé tételét.

(Autoref. alapján)

Lásd még 285, 289

Felhasználók és használat

Általános kérdések

07/317

RIMLAND, Emily: Ranganathan's relevant rules = Ref.User Serv.Q. 46.vol. 2007. 4.no. 24-26.p.

Ranganathan ma is érvényes törvényei

Használó; Hozzáférhetőség; Irányelvek -könyvtári; Munkafolyamat; Referenz

A könyvtárosok számára Ranganathan öt törvénye időálló célokat fogalmaz meg a könyvtárak funkciójáról és céljairól. A törvények a mai könyvtárügy és könyvtári munka kontextusában is értelmezhetők.

1. A könyvek használatra vannak. – Más szavakkal: a könyvtár dokumentumai és szolgáltatásai legyenek elérhetőek a használók számára. A mai digitális korban az ingyenes online szolgáltatások akkor és ott érhetőek el, amikor és ahol a használónak szüksége van rájuk (például elvárható, hogy a több campusot tartalmazó egyetemen az egyes campusokon azonos források álljanak rendelkezésre). Ha a nyomtatott források teljes körű, ingyenes elérhetősége helyett csak a loginnal és passworddel rendelkezők tudják online elérni a források elektronikus változatait, akkor a törvény sérül. A szolgáltatások szempontjából nézve e törvény alkalmazásához hozzátartozik például az éjszakai nyitva tartás és a 24/7 referenz szolgáltatás, amely akkor is elérhető, ha a könyvtárnak nincs is pénze

a könyvtár késői nyitva tartására.

2. Minden olvasó meglelheti könyvét. – Ez a törvény a gyarapítással és a gyűjteményfejlesztéssel kapcsolatos, figyelembe véve a beszerzést megelőző, kiválasztással kapcsolatos teendők mellett a megfelelő formátum, a megőrzés, a hitelesség és a megbízhatóság, valamint a kényelmes használat szempontjait is. Vonatkozik a törvény a dokumentumok mellett mindarra, amire a használóknak a kutatáshoz és az ismeretszerzéshez szükségük van (a másológépektől a különböző keresési segédletekig és a könyvtárosok szakértelméig).
3. Minden könyv meglelheti a maga olvasóját. – Ez a törvény arról szól, hogy a használók számára hogyan könnyítsük meg szolgáltatásaink elérését és használatát (tárgyi feltárás, Web 2.0 technológiák, a használóképzés különböző válfajai és a közönségkapcsolatok építése).
4. Takarékoskodj az olvasó idejével! – A szolgáltatások hatékony elérését sokféleképpen biztosíthatja a könyvtár: online katalógusok, Z39.50, e-mail, csevegő referenz, távoli elérés, előjegyzési lehetőség, RSS.
5. A könyvtár növekvő szervezet. – A gyűjtemények folyamatosan bővülnek, ugyanakkor „mélyülnek” is. Emellett a könyvtárépületek is átalakulnak a korszerű igényeknek megfelelően közösségi terekké. Az olvasók továbbra is nagyra értékelik a személyes figyelmet, továbbá a különböző böngészési, önálló felfedezési lehetőségek megtermékenyítik gondolkodásukat.

(Hegyközi Ilona)

Res. angol nyelven

Hogyan használják az elektronikus információforrásokat a hallgatók?

Egyetemi hallgató; Elektronikus publikáció; Felmérés [forma]; Használói szokások; Igénykutatás könyvtári szolgáltatásokra

Szlovákiában 2002-2003 között széles körű kutatás valósult meg az elektronikus információforrások tudományos szintű használatával kapcsolatban. A vizsgált két terület eredményei azt mutatták, hogy egyrészt viszonylag magas az elektronikus információforrások használata (68%), ugyanakkor az elektronikus publikálás helyett a szerzők jobban kedvelik a hagyományos, nyomtatott csatornákat.

2004-2005-ben újabb kutatásra került sor a témában, ezúttal a felsőoktatási végzős hallgatók tudományos igényű információkeresési szokásait vizsgálták. A kutatás szerint leggyakrabban online folyóiratokat és konferenciaanyagokat használnak, és ritkábban keresnek elektronikus disszertációkat, kutatási anyagokat.

A kvalitatív vizsgálatban a kvantitatívval szemben a hangsúly a szokások vizsgálatában mindig a „miért”-re, az okok kutatására helyeződik. Az információforrások használatának vizsgálatában hibrid módszereket (kvalitatív és kvantitatív) alkalmaztak, a pozsonyi bölcsészkar 21 doktorandusz hallgatóját vizsgálva. Négy nagy kérdéskört alkérdésekkel kiegészítve vizsgáltak.

Az elektronikus és hagyományos információforrások használatának gyakoriságával kapcsolatban megállapították, hogy az elektronikus forrásokat jóval gyakrabban használják a válaszadók, mint a hagyományosakat, amiben a körül-

07/318

WALTON, Graham: Learners' demands and expectations for space in a university library. Outcomes from a survey at Loughborough University = New Rev.Acad.Libr. 12.vol. 2006. 2.no. 133-149.p.

A tanulók igényei és elvárásai az egyetemi könyvtári tanulási térrel szemben. Vizsgálati eredmények a Loughborough-i Egyetemről

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Igény; Könyvtáráépület -egyetemi, főiskolai

Figyelemre méltó, hogy ma, az elektronikus, illetve távoktatás, valamint az önálló tanulás korszakában a felsőoktatási intézmények könyvtáraiban nem csekély gondot fordítanak a fizikai terekre. A megfelelő térkialakítás érdekében nélkülözhetetlen a használók szükségleteinek és igényeinek alaposabb ismerete. A Loughborough-i Egyetem könyvtárában 2006 márciusában ennek érdekében használói igényfelmérést végeztek. A könyvtár különböző típusú terekkel rendelkezik (különböző méretű, csoportos tanulásra alkalmas helyiségek, egyéni fülkék, szakolvasók és számítógépes munkaállomások). A felmérésben azt vizsgálták, milyen gyakran használják, mely főbb okokból választják ezeket, miért döntött úgy a használó, hogy a könyvtár helyiségeit használja (vagy nem használja), illetve mi a véleménye a könyvtári terek egyes típusairól. A cikk a vizsgálat több mint 400 válasz feldolgozásán alapuló eredményeit közli. Értékesek a hangos, illetve csendes tanulással, a könyvtári számítógép-használattal, a használói szempontok fontossági sorrendjével és a könyvtári terekben található nyomtatott dokumentumokkal kapcsolatos eredményei is.

(Autoref. alapján)

ményeknek és a szubjektív választásnak erős a szerepe. A miért kérdésre a többség szubjektív indoklást adott az elektronikus források előnyben részesítésével kapcsolatban. Az is kiderült, hogy ezeket a forrásokat nem feltétlenül elektronikus formában „fogyasztják”, hanem nyomtatva. Mások szerint nem a forma, hanem a szerzőség és a minőség a döntő a választásban. Nyolc olyan kategória értékelésére került sor részletes szempontok alapján, amelyek fontosak az elektronikus források esetén: hozzáférés, minőség, percepció, dinamizmus/interaktivitás, aktualitás, alkalmazhatóság/használat, egyéb.

Az elektronikus publikálással kapcsolatos negatív eredmények okai (18 nem publikál) összefüggtek a vizsgált személyek életkorával, tapasztalatlanságával. Akik publikálnak, leggyakrabban elektronikus folyóiratokban jelennek meg. A megkérdezettek egy része nem tekinti publikálásnak a csoportos elektronikus kommunikációt. Mások kevésnek találták a szlovákiai szakmai elektronikus publikálási lehetőségeket. Az elektronikus publikálás előnyben részesítésével kapcsolatos kérdésben a legfontosabb szempontok: az idő (gyorsaság, aktualitás stb.), a hozzáférés (kereshetőség, széles publikum stb.), hírnév, források mennyisége, hálózati minőség, etika, minőség, relevancia, egyéb.

A válaszadók leggyakrabban az időt, hozzáférést és hírnevet jelölték meg. A válaszok több esetben ellentmondásosak voltak, többen értékesebbnek tartották a hagyományos publikálást az elektronikusnál. Az elektronikus publikáláshoz való negatív viszony bizonyos esetekben a tudományterület elektronikus forrásainak hiányosságaival magyarázható.

Összességében a kutatás megállapította, hogy az elektronikus forrásokat gyakrabban használják a vizsgált személyek, mint a hagyományosat. Ez sokszor a tudományterület szakirodalmának gazdag külföldi, kizárólag elektronikus elérésével volt összhangban. Ugyanakkor a válaszadók több mint fele a valóságban nem részesíti előnyben az elektronikus forrásokat a hagyomá-

nyosokkal szemben, csupán az előbbieket kereskedelme, hozzáférése erősíti a használati gyakoriságot.

Az elektronikus publikálással a megkérdezettek 14%-a élt, a csatornák elégtelenségét vagy az ismeretek hiányát jelölve meg okként. Az elektronikus publikálás előnyben részesítése a hagyományossal szemben hasonló, mint az elektronikus források esetén, a válaszok azonban ellentmondóak voltak. A minőségi vizsgálat eredményei további kutatásokkal összehasonlítva igazolhatóak megnyugtatóan.

(Prókai Margit)

07/320

ROWLANDS, Ian - NICHOLAS, David: The missing link. Journal usage metrics = Aslib Proc. 59.vol. 2007. 3.no. 222-228.p.

A hiányzó láncszem: a folyóiratok használata mint a minőség mércéje

Folyóirat; Használói szokások; Hatékonyság

A szerzők a folyóiratok „minőségének” méréséről folytatott egyre növekvő vita közepe mellett érvelnek, hogy szükség van új, „használóközpontú” mutatókra is. Az ISI hivatkozásokon alapuló mutatói – mint a teljes idézettség, az impakt faktor, a rögtöni idézésmutató (immediacy index) és a felezési idő – általánosan elfogadottak, és a szerzői oldalról valóban átlátható képet adnak a tudományos kommunikációról, de nem mondanak el mindent, és egyre kevésbé relevánsak. A nyomtatott dokumentumok korában a használat megbízható mérése megoldhatatlan problémákba ütközött, ugyanakkor nem feledkezhetünk meg arról, hogy a dokumentumok használata nemcsak újabbak létrehozásában, hanem a szakmai munkában és a döntéshozatalban is döntő szerepet játszik. Ma a kiadóknál, aggregátoroknál és könyvtáraknál tekintélyes mennyiségű használati adat gyűlik össze, ám ez szabványosítás híján aligha érté-

kelhető. A szerzők az említett négy mutatóval analóg használati mutatók bevezetését javasolják, ahol a hivatkozások számát a teljes szövegű letöltések számával helyettesítik.

(Autoref. alapján)

Lásd még 296

Használók képzése

Lásd 315

Olvasáskutatás

07/321

STRAUS, Grażyna - WOLFF, Katarzyna - WIERNY, Sebastian: Czytelnictwo, zakup książek i wykorzystanie Internetu w Polsce w 2006 r. - komunikat z badań = Bibliotekarz. 2007. 6.no. 12-15.p.

Olvasottság, könyvvásárlás és internethasználat Lengyelországban 2006-ban - egy felmérés eredményei

Megjelent a Poradnik Bibl. 2007/5. számában is

Felmérés [forma]; Könyvvásárlás -egyéni; Olvasási szokások; Olvasásvizsgálat; Számítógép-hálózat

A Lengyel Nemzeti Könyvtár 2006 novemberében országos, reprezentatív felmérést készített a 15. életévüket betöltött lakosok körében annak megállapítására, hogy a társadalom mekkora hányada olvas és vásárol könyvet; mennyi és milyen jellegű könyveket olvasnak; milyen módon jutnak könyvhöz, valamint milyen mértékben használják az internetet.

A lakosság mintegy fele állította, hogy legalább egy könyvet elolvasott, pontosabban: „legalább egy publikációval kapcsolatba került” az adott évben. Olvasottság tekintetében élen járnak a nők, a városlakók, a legalább középfokú iskolai

végzettséggel rendelkezők, illetve a 30. életévüket még be nem töltött fiatalok. A férfiak 54, a legfeljebb szakmunkásképzői végzettséggel rendelkezők 68 százaléka egyáltalán nem olvas. Az ún. „valódi olvasók” aránya (ők azok, akik egy évben legalább hét könyvet olvastak) igen alacsony: alig éri el a 17 százalékot.

A könyvet olvasók 73 százaléka olvasott valamilyen szépirodalmat. A legtöbben (20%) azonban elsősorban vagy kizárólag népszerű irodalmat olvasnak (pl. krimiket), valamint iskolai olvasmányokat, tankönyveket (szintén 20%). A megkérdezettek 15%-a olvas romantikus, ill. társadalmi regényeket, 14%-uk lexikonokat, kézikönyveket, 12%-uk szakkönyveket.

A magukat olvasóknak vallók 40%-a válaszolta, hogy könyvtárból szerzi be olvasmányát, szintén 40% pedig, hogy megvásárolja azt.

A felmérésben részt vevők egyharmada vallotta, hogy 2005 és 2006 novembere között vásárolt legalább egy könyvet. A lakosságból minden ötödik ember vett legfeljebb 4 könyvet, minden tizedik 5-11 könyvet vásárolt egy év alatt, míg mindösszesen 3% vett 12 vagy annál több könyvet. A lakosság kétharmada tehát egyetlen zlotyot sem költött könyvekre.

Többet költenek könyvekre a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők, valamint a városlakók. Eltérés mutatható ki az egyes régiók között is e tekintetben. A legkevésbé Kis-Lengyelországban (Małopolska), a legnagyobb mértékben pedig Pomerániában (Pomorze) vásárolnak könyveket. A magukat anyagi szempontból közepesen vagy jól szituáltak állítók jóval nagyobb arányban vásárolnak könyveket, mint a rossz anyagi helyzetűek. Az internethasználók közül több mint kétszer annyian vesznek könyveket, mint az internetes hozzáféréssel nem rendelkezők közül. A könyvet vásárlók 40%-a kizárólag nem szépirodalmi művek beszerzésére költ, 27%uk kizárólag szépirodalmi művekre, 24% ilyenre is, olyanra is. A legtöbben lexikonokat, kézikönyveket vesznek.

A könyvet vásárlók legnagyobb százaléka (65%)

könyvesboltokban vásárol, 17 % könyvkluboktól, 10 % pedig az interneten.

A felmérés az internethasználatot is az olvasás szempontjából vizsgálta. Mint kiderült, az internethasználók körében a könyvet olvasók nagyobb arányban vannak jelen (69%), mint a lakosság többi részében (37%). A lakosság 36%-a tekinthető aktív internethasználónak. Többségük (65%) felsőfokú végzettséggel rendelkezik. Az internethasználat a korcsoportok közül a 15-19 évesek között a legelterjedtebb (70%), őket követik a 20-29 évesek (57%).

Az internethasználók 30 százaléka tájékozódik valamilyen internetes újságból vagy hírportálról, minden ötödik vásárolt könyvet a világhálón az adott évben. Tíz százalékuk szerezte be olvasmányát valamelyik digitális könyvtár igénybevételeivel. Jelentős a világháló szerepe a hagyományos könyvekről való informálódás tekintetében is. Az internetet használók 27 százaléka keres könyvekről információkat a neten.

Ami a fájlletöltést illeti, elsősorban zenei és videofájlokat töltenek le (az internethasználók 38%-a), 12%-uk tölt le szöveges dokumentumokat, és mindössze öt százalékuk könyveket.

(*Dancs Szabolcs*)

07/322

SAKÁLOVÁ, Elena: Čítanie a rodina = Knižnica. 8.roč. 2007. 2-3.no. 44-51.p. Bibliogr. 23 tétel.

Res. angol nyelven

Az olvasás és a család

Családi környezet; Ifjúság nevelése olvasásra; Olvasási szokások

Az olvasóvá nevelés a zsenge gyermekkorban kezdődik, ezért a közkönyvtárak a világ szinte minden országában különös figyelmet fordítanak a család intézményére. Jelenleg a következő tendenciák figyelhetőek meg a gyermekek olvasási

szokásainak terén:

- csökkent az olvasási intenzitás – az olvasás egyre kevésbé jelenti a szabadidő eltöltésének egyik módját;
- megváltozott az olvasás motivációja – nem annyira az élményért, hanem inkább kötelességből olvasnak a gyerekek;
- megváltozott az olvasott irodalom karaktere – a gyerekek olvasási szokásaira a pragmatikus szemlélet a jellemző: az információgazdag, lehetőség szerint minél rövidebb olvasmányokat preferálják;
- a szociális funkció hiánya – a gyerekek nem keresnek etikai mintákat, az élethelyzetek megoldására való javaslatokat az olvasmányaikban;
- az oktatási folyamatok elektronikussá válása – az olvasás motivációit, funkcióit az elektronikus oktatás egyre nagyobb mértékben befolyásolja.

Az olvasási intenzitás csökkenése negatívan hat az olvasási kompetenciára, valamint a szövegértés színvonalára is. A PISA definíciója szerint olvasási kompetencia alatt az írott szöveg megértésének, használatának képességét értjük, valamint azt a készségét, ami által képesek vagyunk a szöveget valamely további cél érdekében feldolgozni, és mint ismeretet a társadalmi életben hasznosítani. Az olvasási kompetencia elemei:

- irodalmi ismeretek;
- az olvasás képessége, e képesség gyakorlása;
- olvasási motiváltság
- olvasási szokások, érdeklődés, preferenciák, álláspontok.

Az olvasási kompetencia kialakulásáért nagymértékben a családi környezet a felelős. A könyvtáraknak ezért Szlovákiában is igyekeznünk kellene valamiféle együttműködés kialakítására mind a családokkal, mind az iskolákkal az olvasási készségek elmélyítése érdekében, annál is inkább, mert a legutóbbi felmérések a szlovákiai gyerekek olvasási kompetenciájának elégtelen színvonaláról tanúskodnak.

A családi környezetben történő olvasóvá nevelés céljai a következők:

- a gyermek fejlődésének előmozdítása az ismeretekkel és élményekkel való gazdagítás által;
- a gyermek beszédkészségének, szókészletének fejlesztése;
- az olvasás iránti érdeklődés felkeltése, életben tartása, fejlesztése a rendszeres olvasásra való rászoktatással;
- az iskolára való felkészítés;
- saját könyvtár létrehozása a gyerek számára.

E célok elérését a következő tényezők befolyásolják:

- szülői minták, a szülők olvasottsága, kulturális státusza;
- a család viszonyulása általában véve az olvasáshoz;
- a szülők kompetenciája az olvasóvá nevelésben (pl. a gyermekirodalom ismerete);
- a könyvtári szolgáltatások ismerete;
- saját gyerekkönyvtár;
- a szülők érdeklődési köre, szabad ideje.

A külföldi könyvtárak különböző projektek, programok révén igyekeznek hozzájárulni az olvasási készségek fejlesztéséhez. Ezek megvalósulása különféle lehet: játékok, versenyek kiírása; olvasói klubok létrehozása; szabadidős programok, ünnepi rendezvények; író-olvasó találkozók, dedikálások; olvasási tanácsadás gyerekeknek és szüleiknek; tanfolyamok szülők számára az olvasóvá nevelés témájában stb.

Szlovákiában a könyvtárak meglehetősen aktívak a gyerekek olvasóvá nevelésének terén, s ebből a szempontból nem maradnak el a külföldi könyvtárak mögött. A szülők képzésére, az olvasóvá nevelésbe való bevonásukra azonban egyelőre nem fordítanak kellő figyelmet. Ezen kellene mielőbb változtatni.

(Dancs Szabolcs)

07/323

TAYLOR, Lynne - HICKS, Debbie: Summer Reading Challenge 2006. Impact research = New Rev.Child.Lit.Libr. 13.vol. 2007. 1.no. 1-12.p. Bibliogr. 7 tétel.

A 2006. évi Summer Reading Challenge hatásának vizsgálata

Felmérés; Gyermek- és ifjúsági olvasók; Ifjúság nevelés olvasásra; Kapcsolat intézményekkel

A „Nyári olvasási kihívás” (Summer Reading Challenge, SRC), amely a nyári szünetre összpontosul, Nagy-Britannia legnagyobb, könyvtári olvasásnépszerűsítési programja. A brit könyvtárak 95%-a kapcsolódott be rendezvényekkel, 660 ezer gyermek vesz részt benne. A program keretében nyári könyvtárlátogatásra és maguk által kiválasztott hat könyv elolvasására igyekeznek rávenni a gyermekeket.

2006-ban nyolcadik alkalommal került sor erre a programra (Reading Mission néven). Ez alkalommal egy hatásvizsgálatot végeztek el külső cég bevonásával, és esettanulmányokat gyűjtöttek. A vizsgálat az SRC-t az oktatási hatékonysági vizsgálatok módszereivel vette szemügyre, és összehasonlította a program résztvevőinek és az abból kimaradt gyermekeknek a fejlődését az iskolakezdetkor. Három régióban kiválasztott iskolák tanulóit interjúvolták meg két ízben, a nyár kezdetekor (821 főt) és ősszel (704 főt). A nyári program kezdete előtt a helyi könyvtár népszerűsítette az iskolákban a programot. A kérdéseket úgy fogalmazták meg, hogy különböző korú gyermekek számára megfelelőek legyenek.

A hatásvizsgálat azt igazolta, hogy az SRC-be bekapcsolódó gyermekek többet olvasnak, szívesebben kísérleteznek új könyvekkel és új szerzőkkel. Magabiztosabban olvasnak, jobban élvezik az olvasást. Az iskolák írás-olvasási koordinátorai emellett megerősítették, hogy a résztvevő gyermekek olvasási szintje tartósan javult, és önbizalmuk is megnőtt. Nyolcvan százalékuk élvezte a programot, 96%-uk 2007-ben is részt

szeretne venni. Maguk a gyermekek is érzékelték olvasási teljesítményük javulását. 86%-uk önállóan választott olvasmányt. A kisebb gyermekek számára fontos, hogy szerzőket ismerjenek meg, és ki tudják fejezni a véleményüket egy-egy könyvről.

Az SRC-ben való részvétel kihatott a könyvtárhasználatra is: a résztvevők átlagosan ötször jártak könyvtárban a nyári időszakban, míg a részt nem vevők 67%-a egyáltalán nem. 48 ezren iratkoztak be könyvtárba az SRC kapcsán. Népszerű

a program honlapja, több ezer gyermek küldött oda üzenetet.

A 2006. évi vizsgálat megerősítette a 2003-as hatásvizsgálat eredményeit. A program jövőbeni fejlesztéséhez a következő ajánlások születtek: a gyermekeket minél fiatalabb korban meg kell nyerni az olvasásnak; a programot erőteljesen propagálni kell az oktatási intézményekben; be kell vonni a szülőket; növelni kell a kevésbé jól és kevésbé lelkesen olvasók részvételét.

(Hegyközi Ilona)

Információelőállítás, -megjelenítés és -terjesztés

Digitalizálás

07/324

VORLÍČKOVÁ, Blanka: Elektronické systémy kulturního dedictví = IT lib. 11.roč. 2007. 2.no. 9-14.p.

Res. angol nyelven

Elektronikus rendszerek a kulturális örökség megőrzésére

Digitalizálás; Együttműködés -nemzetközi; Elektronikus könyvtár; Megőrzés

Egyre gyakrabban találkozunk a „kulturális örökség” fogalmával a könyvtártudomány és az információs tudomány területén. B. Fielden szerint kulturális örökségnek „az emberi tevékenység és teremtés egy adott időszakhoz, korhoz kötődő bizonyítékait” tekintjük. A kulturális örökség tehát az emberiség fejlődését dokumentálja.

A kilencvenes évek elejétől kezdve a könyvtárak, múzeumok, levéltárak igyekeznek ezeknek az emlékeknek a képét, megjelenését digitális formában konzerválni az utókor számára, az új információs technológia pedig széles körű hozzáférést tesz lehetővé a kulturális örökség megőrzését szolgáló rendszerek („*cultural heritage systems*”, továbbiakban: CHS) által. Csehországban e folyamatok kezdetének az 1992-es évet tekinthetjük, amikor is az ország csatlakozott az UNESCO „*Memory of the World*” programjához.

A kulturális örökség megőrzését szolgáló elektronikus rendszereken olyan elektronikus adatbázisokat értünk, amelyek az emberiség anyagi kultúrájának digitális kópiáit tartalmazzák, valamint hozzáférésük:

- az interneten keresztül történik, ahol is a földrajzi határok nem számítanak;
- ingyenes – az egyén szociális helyzetétől független;
- mindenkit érint – a kulturális különbözőségektől függetlenül;